

Турското присъствие в Унгария (1526-1686)

Автор: Радко ХАНДЖИЕВ, публицист.

<http://philosophyclub.bg/tag/%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82/page/2/>

Турското „присъствие“ в унгарските земи продължава от 1526 до 1686 г. Но и до днес в съзнанието на народа то е оставило трайни следи. Унгарците наричат това „присъствие“ torok rabiga, което в превод буквално означава турско робство, иго, робски хомот. Поражението през 1526 г. при Мохач от войската на султан Сюлейман Великолепни пък е Mohacsi vesz, което означава гибел, бедствие, погром.

Никое друго съдбовно събитие в унгарската история – нито поражението на революционната армия при Вилагош през 1849 г., нито разгромът на Втората унгарска армия при р. Дон през 1943 г. – не се осмисля с понятието vesz. Настъплението на турските орди е спряно пред стените на Виена. Но официалното наименование на Унгария дълго време остава Маджаристан, а името на столицата Буда се обръща на Будин.

Окончателно османлиите са изтласкани от историческите унгарски земи през 1699 г., когато по силата на Карловакия мирен договор границата между двете империи – Османската и Хабсбургската – се установява по линията на реките Драва и Дунав.

Какво заварват освободителите?

Когато през 1686 г. принц Евгени Савойски влиза на бял кон в Буда, градът е изцяло в развалини. Блестящият някога дворец на крал Матияш Корвин е полуразрушен и превърнат в склад, а библиотеката му – една от най-богатите за времето си в Европа – изоставена на плъховете, мишките и природните стихии. Безценни произведения на изкуството, събирани от унгарските крале в продължение на пет века, са напълно унищожени. Християнските храмове са превърнати в казарми, конюшни или затвори.

Областите на юг и на изток от Буда са обезлюдени. Преди турското нашествие унгарската земя е била почти изцяло култивирана. Типичните за средновековната епоха села с китни дворове, малки къщички, покрити със сламени покриви, в средата на десетките грижливо обработени нивици, напоявани от многобройни потоци и езерца, заобиколени от горички и пасища – това е представлявала безкрайната унгарска равнина.

Турското нашествие променя всичко. Огромни части от територията на страната са напълно изоставени. Горите са изсечени. Езерата се превръщат в зловонни блата. При отсъствието на човешки грижи ветровете и сезонните приливи на реките ерозират и постепенно алкализират плодородната дотогава почва. Земеделието секва. Дори скотовъдството се оказва твърде рисковано пред опасността от набези на постоянно върлуващите турски шайки. В гъстонаселените допреди нашествието феодални имения, където са се намирали по 25-30 села, тук-там остават малки укрепени градчета. Земята запустява. Така се ражда унгарската пуста.

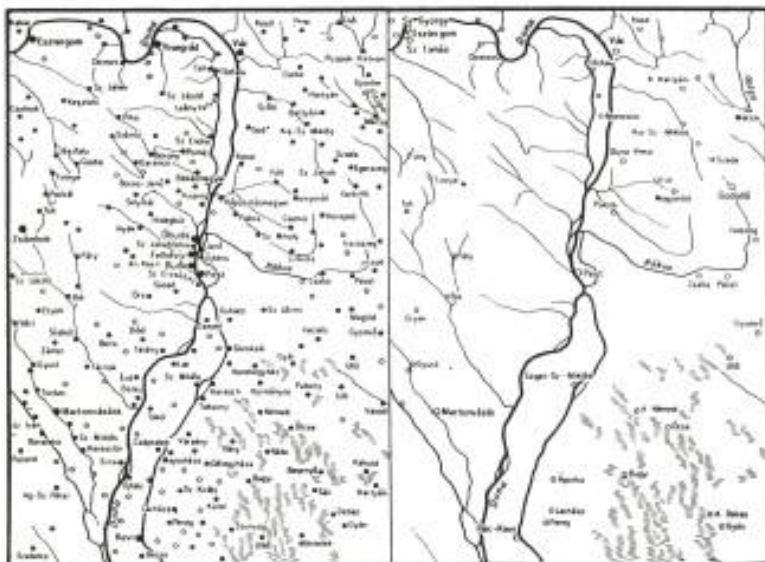
Пустата не е природно явление, а последица от разрушителната дейност на турските завоеватели. Настъпва всеобщ стопански и човешки упадък. Климатът в тази част на Централна Европа също се променя. Изпаренията от блатата, необичайните летни жеги, свръхстудените зимни нощи, оскъдицата на чиста питейна вода и други, съпътстващи разрухата, фактори обричат на болести оцелялото население. Често избухват епидемии от Morbus Hungaricus – вид тифоидно заболяване, името на което медицинската наука взема от разпространението му по унгарските земи.

Маларията и дизентерията са друга съпътстваща напаст. Всичко това води до драстично намаляване на населението на цели области. По пътя на своето нашествие османлиите заграбват онова, което може да има стойност и унищожават всичко, което смятат за непотребно. Старците са избити на място. Оцелелите се подлагат на жестока експлоатация. Пет-шестгодишните момчета насилствено се отделят от семействата им, за да се обучават за войници и да попълват еничерските табори. Десетки хиляди – главно жени и невръстни деца – са отвлечени за продан на пазарите за роби в Истанбул.

Песните и преданията за „три синджира роби“ не са единствено плод на творчеството на балканските народи. Приложените тук късносредновековни унгарски гравюри нагледно показват опустошените от турския поробител унгарски земи. Многобройни са фактите, свидетелстващи за насилията и жестокостите на поробителя. В Почай, недалеч от Дебрецен, турският паша плаща на своите еничари по един талер за всяка отсечена християнска

глава. От друго селище в района – Секейхида – в робство са отведени четири хиляди пленници. Населението на Трансданубия – земите на запад от р. Дунав – намалява с две трети: в началото на 16 век то е възлизало на 900 хиляди, а в края на 17 век наброява само 300 хиляди. Област Бихар, с население от 42 хиляди преди нашествието, след освобождението се оказва с около 5 хиляди души.

В областите Толна и Бараня оцеляват само неколкостотин. От 11-те хиляди домакинства в област Шомоди оцелелите през 1671 г. са едва 106 домакинства. В съседната област Бекеш пък оцеляват само 2 домакинства. Приложените тук карти на районите около Будапеща нагледно показват гибелните последици от османското „присъствие“: 100 години след освобождението на унгарските земи близо четири пети от селищата в тези територии напълно са съсипани.

Maps illustrating the perdition of the Hungarian countryside. The map on the left shows the density of villages around Buda at the end of the 15th century. The map on the right shows the same area at the end of the 18th century, 100 years after the withdrawal of the Turks from Hungary.

Друга злокобна последица от турското робство е резкият **спад на дела на унгарския етнос**. При управлението на крал Матияш Корвин (1458-1490) – син на легендарния войвода Янош Хуняди – Унгария е една от най-процъфтяващите и богати европейски земи. В страната живеят близо 4 милиона души, колкото и в Англия по същото време. Приблизително 80 процента от това население са етнически унгарци. При преброяването в 1720 г. – две десетилетия след окончателното прогонване на османлиите – населението е едва 1 770 000, като само 45 процента се оказват етнически унгарци.

Обезлюдяването и последвалата политика на новите господари – Хабсбургите – да заселват в опустошените области външно население, постепенно водят до своя зловещ резултат два века по-късно: територията на страната е разпокъсана от победителите в Първата световна война по силата на Трианонския диктат. Всички съседни получават парчета от историческите унгарски земи. Четири милиона етнически унгарци се оказват извън пределите на майката-родина. И днес унгарците, както и българите, с болка изплакват, че отвсякъде граничат със себе си.

Бел: Данните за османското „присъствие“ в унгарските земи са почерпени от сборника на Стефан (Ицван) Шиша: Унгарският дух: панорама на унгарската история и култура, (Sisa, Stephen (1999) *The Spirit of Hungary. A Panorama of Hungarian History and Culture*; Third Edition, New Jersey: Morrison, с. 101-104).

За автора: Радко Ханджиев е юрист, български публицист, който от над 25 г. работи като политически анализатор, „фрий лансър“ журналист и публицист в Будапеща. Статите му, посветени напромяната у нас в контекста на една радикална промяна на българските институции демократизацията и реставриране на ценностите на справедливостта, както и тези свързани с по-гълбинно оквикряте и припознаване на българската национална идентичност ка кпес стойностните в нашия и европейски печат.

Източник: Дума,

19.03.2016 , брой: 64